

Třetí číslo minulého ročníku Sociologického časopisu bylo věnováno tématům z vývoje české a slovenské sociologie. Byly to referáty ze semináře konaného r. 1966 v Brně. Byl tu zkráceně uveřejněn i můj referát o vývojových tendencích české sociologie.

Dne 22. srpna 1968 oznámil v Sociologickém časopise prof. J. Král, že má námítky „proti tomu, jak je ve 3. čísle letošního Sociologického časopisu, zejména ve článku prof. Gally, vyličen vývoj české sociologie“. Nyní je uveřejnil. V podstatě mi prof. Král vytýká nebo konstatuje,

1. že mám jinou koncepci vývoje české sociologie nežli on a jiné pojetí díla T. G. Masaryka,
2. že jsem ho nezařadil mezi žáky T. G. Masaryka,
3. že jsem se o něm a o jeho spolupracovnících nezminil podrobněji a že jsem nepřesně charakterizoval jeho a jejich odbornou produkci v sociologii,
4. že jsem některá stanoviska a partie nerozvedl podrobněji nebo správně.

K tomu podotýkám:

1. Prof. Král zakládá svou kritiku na tom, že můj článek je nástinem dějin české sociologie, a to docela v podobě anotační registrace biografických a bibliografických dat. Jeho výtky proto nerespektují úkol mé stati. Byly by měly nanejvýše smysl, kdybych byl podával podrobnější dějiny české sociologie. Ke koncepci vývojových tendencí (a tradic) české sociologie — a o tu v mé stati šlo, a o nic jiného — neřekl nic, z čeho bych se poučil. Nemohu za to, že se neshoduje s jeho koncepcí. Totéž platí o našem rozdílném pojetí díla T. G. Masaryka. Chápu pojem revoluce a revolučnost z hlediska marxistické sociologie. Král jinak.

2. Žakovství, jde-li o směry ve vědeckém vývoji, nebývá a není ani u mne chápáno ve smyslu pouhého vysokoškolského

seminárního a podobného školení, nýbrž z hlediska následování učitele nebo vzoru, i když tvůrčího, v jeho hlavních tendencích. Ostatně ani prof. Král žakovství ve školském smyslu (např. k prof. Foustkovi) u jiných neakceptuje. Kritéria (rysy) sociologie, která vyšla z Masarykova kritického realismu, jsem přesně uvedl, i to, co chápu termínem „pragmatická“ sociologie. Z hlediska etap a směrů vývojových tendencí české sociologie mi sociologická koncepce prof. Krále jako vedoucího činitele skupiny kolem časopisu Sociální problémy do celku těchto kritérií nezapadala. Nebráním se jakékoli korekci, ovšem bude-li zdůvodněna nejen prohlášením, nýbrž i analýzou činnosti a jejího působení. Osobních důvodů, proč jsem J. Krále nezařadil, jak by si byl přál, jsem neměl, i když tuto možnost naznačuji. Takové náznaky nejsou oprávněné. Nezamlčel jsem Králův vztah k Masarykovi. Naopak, uvádím (Sociologický časopis IV, 204), že se zabýval dílem Masarykovým, a pro ilustraci i cituji — jak činím i v jiných případech — některé jeho práce o Masarykovi. Netvrdil jsem dále, že k nám Masaryk „přináší vlastní, západní sociologii, založenou na kritickém realismu“, jak praví Král, což by mohlo vést k domněnce, že jsem tvrdil, že západní sociologie byla spjata s kritickým realismem a že Masaryk svůj kritický realismus převzal ze západní sociologie. Naopak. Ukazují zvláštnost Masarykova kritického realismu proti různým gnoseologickým postojům západní sociologie té doby (Sociologický časopis IV, 276).

3. Prof. Král nesouhlasí s mou charakteristikou teoretického stanoviska členů skupiny Sociálních problémů, jejímž byl reprezentantem. Tuto charakteristiku jsem si nevymyslel. Založil jsem ji na výrocih člena této skupiny a doložil citátem (Sociologický časopis IV, 284). Mohl bych uvést řadu dalších obdobných prohlášení členů této skupiny. Jaký byl jejich názor

na vztah sociologie k filosofii, je patrné např. ze stati v Sociálních problémech (IV, s. 46n.), kde se praví, že sociologie nesmí být ovlivňována žádným filosofickým směrem. Nyní Král tvrdí, že „vycházejí“ (tj. on a jeho spolupracovníci — K. G.) z kritického realismu“. Škoda, že již v zárodku nekorigoval v tomto smyslu výroky svých spolupracovníků. Byli bychom si ušetřili dnešní polemiku. Král praví, že poměr vědy a filosofie chápe obráceně než já. Praví, že „od věd se dochází shrnováním jejich pozorování a domýšlením jejich závěrů k filosofii“, ale několik řádků předtím říká o své skupině: „Noeticky vycházíme z kritického realismu“. Tedy jaké „obrácené“? Obdobně je tomu i s názorem členů Královsky skupiny na vztah sociologie k praxi. Opakoval jsem pouze teoretické stanovisko předního člena skupiny Z. Ullricha a o vyjádření tohoto teoretického stanoviska skupiny šlo, jak vyplývá z mého textu (Sociologický časopis IV. 284). Jestliže faktická práce členů skupiny nebo jejich postoje k společenskému dění a úkoly, které byly dány do vínku Sociálních problémů, tomu neodpovídají, je jiná záležitost. V intencích stati o vývojových tendencích v české sociologii jsem respektoval teoretické stanovisko této skupiny. Zkoumat, jak dalece bylo a mohlo být v praxi uplatňováno, nebylo již úkolem mého referátu. Můj kritik i zde mě posuzuje, jako bych byl podával historii české sociologie a českých sociologů. Polemizovat pak s Královou úvahou o tom, co jsem si asi myslel nebo mínil, nemá smyslu. Král mi vytýká, že neuvádím „ani jména většiny členů této skupiny, ani jejich významnější práce“.

Ve svém referátu jsem hovořil pouze o těch faktech, která osvětlovala úkol mého referátu a vývojových komponentů, které jsem jasně vytkl. Proto jsem neuvěděl řadu českých sociologů, kteří by — kdybych psal dějiny české sociologie a všech jejich odvětví — měli být uvedeni (např. nemluví o T. Čepovi, J. Tauberovi, F. Uhlířovi, o Knížkovi, Duškovi, Šmejkalovi, Fryčkovi, Roučkovi, Nečasové-Poubové atd.). Proto jsem se také zmínil jen o hlavních představitelích předválečné marxistické sociologie. Nepsal jsem ani dějiny překladů cizí sociologické literatury do češtiny. Tím méně jsem mohl do vý-

vojových tendencí české sociologie zahrnout práce emigrantů od r. 1948, jak by si prof. Král přál.

4. Prof. Král má námítky k faktografické stránce mého referátu. Věc jsem už vysvětlil. Nešlo o dějiny české sociologie, tím méně o její kroniku. Proto neuvádím, což činí za mne Král, kdo se kdy u koho habilitoval, kdo a kdy na či návrh byl zvolen členem České akademie věd a umění, apod. Stejně jsem považoval za zbytečné hovořit o tom, co pěkného napsal B. Foustka v předmluvě ke knížce Machotky a Ullricha o jejich autorech, a co později psal Machotka o Foustkovi. To přenechávám milerád svému kritikovi. J. Král soudí, že „až příliš“ uznale líčím Foustku, a neopomenul upozornit, že mne Foustka habilitoval. Jistě v komisi, která zhodnotila mou práci jako habilitační, byl prof. Foustka členem, ale byli v ní i historik prof. J. Šusta a filosof prof. J. B. Kožák. Kdybych chtěl postupovat způsobem prof. Krále, mohl bych namítnout, že J. Král ve svých poznámkách (a nejen v těch) zase „až příliš“ uznale mluví o svých spolupracovnících a hlavně o těch, které zase on habilitoval. Nevím, jak mám charakterizovat postoj profesora, kterému se nelíbí, že jiný profesor téhož oboru a jeho předchůdce je svým žákem „až příliš uznale“ líčen. Budu uvažovat, až kam mi prof. Král dovolí vyslovit uznání svému učiteli.

Pokud jde o institucionální základnu sociologie, Králové výklady nevyvracejí má tvrzení, nýbrž dokládají jejich správnost. Sociologie byla dlouho zahrnována do souboru filosofických oborů, a neměla tedy ono institucionální postavení jako např. přírodovědné, filosofické nebo historické obory. Že nebyla v rámci filosofie pěstována, jsem netvrdil.

O sobě jsem se zmínil pouze jako o žáku prof. Břetislava Foustky. Zato prof. Král neváhá podat „profil“ mé sociologické osobnosti. Učinil tak svérázně tím, že podává schematicky a zkresleně téměř karikaturu mé cesty k marxistické sociologii. Nejprve vytrhává z mé předválečné práce o Dolní Rovni větu a praví: „Galla např. omlouvá spaní čeledi ve chlévě (»na palandě, v teple živočišného dechu, je příbytek, který mu dala tradice i mrav«).“ Tedy co mu dala „tradice i mrav“, za to nemohu, ale prof. Král to přiřívá mně, jako bych

já tu tradici obhajoval, omlouval. Ve skutečnosti má pasáž znít takto: „Zemědělský dělník minulých desetiletí si v chlévě využíval velkou část své »kariéry«, pokud pramenila z práce a kladného poměru k tvorům, které opatroval. Na »palandě«, v teple živočišného dechu, je přibýtek, který mu dala tradice i mrav. Také hospodářské poměry závodu většinou nepřipouštěly jiného řešení. Ale poměry se jinak utvářejí, názory se mění. Relativní nazírání na životní způsoby, rostoucí životní standard, nové požadavky hygienické i mravní rozleptávají i tyto venkovské zvyklosti a zemědělský dělník poněkud opouští »svůj« chlév, aby se ubytoval jinak. Proto v poslední době »samozřejmost« spaní »na palandě« přestává být samozřejmou a nutnou. U větších a »lepších« hospodářů čeledínové již nespí na palandách, a po jejich vzoru i čeledínové na jiných statcích pohlíží na přespávání v chlévech a stájích jako na nežádoucí způsob bydlení“. To ovšem zní trochu jinak.

Tohoto způsobu kritiky bylo proti mně použito i pokud šlo o mou knížku o sánském družstevnictví a o Dolní Rovni už před více než třiceti lety v časopise prof. Králem redigovaném, buď jeho spolupracovníkem nebo pod značkou „kl“ (srv. Sociologie a sociální problémy, V. roč. a VII. roč.).

Prof. Král se nikde nezminil, že obě práce byly jinými a významnými českými sociology velmi kladně hodnoceny (např. *Dolní Roveň* prof. I. A. Bláhou), a jsou dosud. Přední odborník sociologie venkova, prof. J. Tauber (Sociologický časopis, roč. 4., s. 379), o mně praví: „Výsledkem jeho výzkumné práce jsou kromě četných menších prací dvě významné monografie: *Sány* a *Dolní Roveň*. Práce o Sánech byla přeložena do angličtiny a byla vysoce ohodnocena v zahraničních sociologických kruzích.“ (Podobně hovoří v práci *Sociologie zemědělství a venkova*, 1968, s. 76.)

Způsoby, kterými mne J. Král „představuje“ a podává kritiku mé stati, nejsou u něho nové. Když líčí svou činnost, neměl zapomenout ani na svou kritiku knihy Edvarda Beneše *Stranictví* (1912) v České mysli (roč. XV., 1914, s. 70n. a 216n.). E. Beneš se tehdy ve dvou odpovědích bránil způsobu Královy kritiky, když praví o důkazech, které proti němu Král podal, že „jsou jen zamlčování mých podstat-

ných vývodů a tím překrucování mých výroků, nepravdivá tvrzení, insinuační a na prosté neporozumění podstatným věcem z problémů samých“ (tamtéž, s. 84).

Obdobný způsob kritiky postihl v časopise řízeném prof. Králem buď ze strany jeho samého nebo ze strany některých jeho spolupracovníků, o kterých dnes hovoří, řadu významných českých sociologů: B. Foustku, E. Chalupného, I. A. Bláhu, z mladších J. Šímu. Tito sociologové dlouho mlčeli, ale když ani za těžkých dob po r. 1938 tyto způsoby neustávaly, odpověděli prof. Královi a jeho spolupracovníkům v Sociologické revui (XI. roč., 1940, s. 242—306). Praví se tam: „V době, kdy národ český usiluje o vnitřní sjednocení, o společnou svornou a klidnou práci pro zabezpečení a rozvoj svého života, v době, kdy umlkají veřejné spory ve všech oblastech národního života, objevily se v revui Sociologie a sociální problémy hromadně ostré polemické stati proti největším i starším vědeckým spisům i proti osobám některých českých sociologů stojících mimo okruh uvedené revue. Kritiky tyto jsou způsobilé nejen porušovat pracovní klid, ale i pomást českou veřejnost o charakteru české práce sociologické. A jsou toho rázu, že napadení autoři jsou nuceni veřejně se proti nim ohradit (s. 242). A prof. I. A. Bláha tehdy napsal (s. 283): „V revui Sociologie a sociální problémy, VI, 3/4. byla u příležitosti odmítavého posudku Sborníku, vydaného k mým 60. narozeninám, podrobena prof. J. Králem nepříznivě kritice i moje dosavadní vědecká činnost. Poněvadž výtky, které jsou tu činěny, jednak se pohybují v paušálních všeobecnostech, neopírajíce se o nijaké konkrétní doklady, jednak mohou být posuzovány spíše z hlediska společenského taktu a vkusu než z hlediska snahy o objektivitu, neposkytl mi prof. Král ani příležitost, ani důvod, abych po stránce věcné odpovídal. Odpověď pak jiné, tj. osobní povahy se mi přičí a ani nepokládám dnešní dobu pro ni za vhodnou.“

*

Když prof. Král ukázal na mou „agrárnickou minulost“ a na mé práci nenašel nic pozitivního, zavrchoval své „objektivní“ posouzení mé osoby takto: „Po válce se začíná Galla hlásit k historickému materialismu a přechází — kdy byla

sociologie proskribována — k vysokoškolské pedagogice, jejímž profesorem se stává (jeho práce z tohoto oboru: *Úvod do didaktiky vysoké školy* (1957), *Úvod do sociologie výchovy* (1967), po obširném historickém úvodu program marxistické sociologie výchovy). Teprve když se zase obnovila výuka sociologie, ovšem marxistické, vrací se k sociologii a líčí v článku zde posuzovaném vývoj sociologie u nás tak, že končí marxistickou sociologií jako oficiální...“

Tedy za prvé: nestal jsem se profesorem vysokoškolské pedagogiky, a za druhé: *Úvod do sociologie výchovy* není práce z oboru vysokoškolské pedagogiky. O dalších mých pracích se Král ani nezmiňuje.

Nikoli proto, že bych se cítil povinen podávat ze své činnosti účty prof. Královi, ale abych uvedl na pravou míru i tato zkreslení, konstatuji, že má cesta k marxismu-leninismu (Král mluví pouze o historickém materialismu) již od dob válečných se dala před zraky řady sociologů v České sociologické společnosti i v jejím Sociologickém ústavu, a byli to právě moji komunisticky smýšlející spolupracovníci, kteří mou sociologickou minulost objektivně, a nikoli na základě vytržených a zkreslených větíček, posoudili a zhodnotili. Na své „přihlášení“ (jak to označuje J. Král)

k marxismu a k marxistické sociologii jsem hrdý; jestliže jsem se po válce mohl přihlásit k pracovníkům, kteří se snažili přispět svou prací k budování naší socialistické společnosti, byť i v skromném údělu jak v sociologii, tak i v jí blízké vědě pedagogické, považuji to za čest, která mi byla prokázána.

A poslední poznámka: J. Král praví, že proti mému článku má „námitky z hlediska vědeckého, některé i z hlediska osobního“. Povaha jeho poznámek ukazuje, že druhé hledisko naprosto převážilo první. Kdyby si byl alespoň prohlédl sine ira et studio mou knížku *Úvod do sociologie výchovy*, byl by nejen poznal, že není z oboru pedagogiky vysokých škol, ale byl by také mohl poznat, s jakým pochopením, úctou a věcně hovořím i o jeho díle. A jako v této práci, ani v náčrtku vývojových tendencí české sociologie jsem neměl úmysly jiné než věcné. Rád bych byl akceptoval vývody objektivní a nezaujaté, které by jistě prospěly i mé další práci v tomto oboru. Lituji, že místo vysvětlení a sblížení různých stanovisek nastoupil prof. Král cestu „starých“ polemik, v nichž je na vlastní straně všechno bílé a na druhé musí být všechno jen černé. Lituji, že tento způsob mne donutil k této odpovědi a obraně.